

Lucija Stepančič

Alojz Rebula: Korintski steber.

Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2017.

Najnovejši roman Alojza Rebule (vsaj na začetku?) veliko bolj kot na čistokrvno leposlovje spominja na filozofski dialog, na strastno polemiziranje, na debatni klub, ki se nevarno pregreva. Nič čudnega, dogajanje je postavljeno v obdobje druge svetovne vojne, narod, ki se sooča z usodno preizkušnjo, pa mrzlično pretresa svoje opcije. Saj ne, da jih ni bilo. V bistvu jih je bilo še preveč, skorajda bi se lahko reklo, da je vsak imel svojo. In da so bile kot nalašč, da se njihovi zagovorniki pobijejo med sabo. Komajda izgovorljivi stavki, ki si jih (danes več) ne bi mogli predstavljati ekraniziranih, ki pa nosijo naboj velike nuje (kakršnega si komajda še lahko zamislimo) ter visokega idealizma (kakršen danes ne obstaja več). Menjave govorcev usmerja dogajanje daleč izven pripovednega okvira, osebe pa so pretežno zgolj utelešeni glasovi najrazličnejših političnih orientacij, od najbolj visoko leteče in pesniško poduhovljene do najtrše linije partijske discipline. In še vse, kar se znajde vmes, ali poskuša posredovati med eno in drugo skrajnostjo.

Korintski steber tematizira vlogo slovenskih krščanskih socialistov v boju proti okupatorju. Maloštevilna komunistična partija je hotela izkoristiti njihovo številčnost in priljubljenost za lasten vzpon, kar ji je, kot vemo, tudi uspelo. V romanu, ki ga je Rebula zastavil kot odločno obtožnico komunizma, se druga za drugo razgrinjajo sramotne javne skrivnosti, ki

jih slovenska javnost že vse od začetka samostojnosti bodisi pometa pod preprogo bodisi pestuje v znamenju resentimenta. V bistvu niti niso skrivnosti, ampak pomisleki, do katerih bi lahko prišli že z navadno kmečko pametjo. Revolucionarni duh, s katerim so v šoli spitali kar nekaj generacij, je namreč zanemaril marsikatero logistično podrobnost, v prvi vrsti vprašanje preskrbe naših herojev po gozdovih. Da je med njimi in kmeti, pri katerih so si brezplačno postregli, ne da bi rekli prosim in hvala, prišlo do napetosti, bi moralo biti razumljivo še takemu levičarju, da je občutek ogroženosti med vaščani, ki so morali v prvi vrsti prehraniti svoje številne družine, pripeljal do formiranja vaških straž, bele garde, domobranstva in uporabe italijanskega orožja, pa tudi. Tako kot je bilo že od samega začetka jasno, da bo za vsakršen oborožen upor, ki rajhu tako ali tako ne bo mogel povzročiti škode, krvavo plačalo civilno prebivalstvo. Rebula je jasen, da ne bi mogel biti bolj: "Tako imenovano belo gardo je ustvarila partija s svojim terorjem, posebno leta 1942." S tem pa se ne konča, ampak šele začne. Prav sočen je že nesporazum okrog prvotnega imena OF, v romanu preimeno-vane v NUS (Narodni upor Slovencev). Protiimperialistična fronta, kot se je organizacija v enem in drugem primeru imenovala na samem začetku, bolj kot na upor proti Hitlerju spominja na boj proti zahodnim zaveznikom, ti so bili namreč sami stari imperialisti. Upor proti nacizmu pa naj bi partija nasploh zavirala, dokler sta bila Hitler in Stalin še prijatelja, tako hlapčevsko so se izpolnjevale direktive iz Moskve, če pa že od tam ne, pa vsaj iz Beograda ali Zagreba. Slovenski interesi naj bi bili na ta način izdani v prid sovjetskih in balkanskih, boj proti okupatorju pa le paravan za izvedbo revolucije, pa niti ne socialnega prevrata, temveč grobega prevzema oblasti, ki je po volji zgolj peščici. Partijski vrh tako v Slovencih samih vidi veliko hujše sovražnike kot v nacistih in temu primerno tudi ravna, z okupatorjem pa se zna celo povezati, če je treba prvemu kot drugemu nevšečno osebo spraviti v koncentracijsko taborišče.

Za roman pa ni usodna teža obtožb, temveč črno-belo prikazovanje in pretiravanja, ki avtorja proti koncu vse bolj očitno zanašajo, marsikaj je priredil tudi po svojih željah. Niti besedice ne najdemo o podpisu Dolomitske izjave, pač pa vsi, ki so bili povabljeni k sodelovanju s komunisti, to ponosno zavrnejo (tu gre verjetno za komponento domišljije oziroma umetniške svobode, na katero se sklicuje že kar na začetku). Avtor sicer sam vidi, da je situacija v osnovi nerešljiva, saj bo "do konca sveta ostal na eni strani očitek stalinizma, na drugi strani pa kolaboracije", obenem pa tragičnega razcepa ne vidi kot priložnost za literarno nadgradnjo. S pisanjem si je morda izpolnil željo, da silno neroden in kompromitirajoč

dokument nikoli ne bi bil podpisan, čeprav tudi zavračanje vsakršnega sodelovanja s komunisti ne bi prineslo zaželenih sadov. Že brez vsakršne (strankarske) pristranosti pa je mogoče ugotoviti, da v bistvu ni bilo mogoče storiti ničesar prav, da je tudi neodločitev odločitev in da vsaka odločitev potegne za sabo plaz nepredvidljivih, kar najusodnejših posledic.

Se je za branje *Korintskega stebra* z Rebulo treba strinjati? Ali za bralca, ki se noče že vnaprej opredeljevati, sploh še kaj ostane? Sama sem prav krivoversko pomislila, da s prikazovanjem zločinskih potencialov marksizma in stalinizma obenem (nehote?) razkriva tudi šibkosti nasprotne strani, ki z vsem svojim idealizmom, kulturo, etiko, izobrazbo, humanizmom in pokončno držo ni kos peščici potuhnjenih primitivcev. Tako ali tako je vsakomur, ne glede na to, na kateri strani političnega spektra se nahaja, jasno, da je bilo takrat za vedno konec naivnosti, iluzij ter visoko zloščenih vrednot. Pa naj nam je to všeč ali ne.

Rebulov roman v svoji obtožbi seveda igra na katoliške sentimente, vseeno pa ga ne moremo imeti kar za podaljšek desničarskega tiska. Nad vse zanimiv je zato, ker v njem zaživi že zdavnaj pozabljeno ozračje. Časi, ko se je politika še povezovala z idealizmom, in to tistim kar najvišjim in najčistejšim (čeprav je pri njenih dejanskih akterjih seveda šlo za vse kaj drugega), so za vedno minili, še več, kombinacija se danes ne zdi le nemogoča, ampak tudi več kot sumljiva in nevarna. Rebulov roman pa bralca (ne glede na njegov svetovni nazor) nemara lahko ponese še dlje v preteklost, vse do ognjevitih vizionarskih mislecev, kakršna sta bila vsak na svoj način Srečko Kosovel in Anton Podbevšek, ter do njihove publike, strastno predane (slovenski) stvari. Kje bi danes našli železničarja, ki se vozi naokoli z Gregorčičevo poezijo v aktovki? Kje bi našli mladega človeka, ki ga zanima kaj drugega kot družabna omrežja, čim hitrejša opravljanje šoferskega izpita in nizkocenovni letalski prevozniki? Je sploh še najti kaj, za kar bi kdor koli tvegäl življenje? Spričo cinizma in vseprisotne mlačne naveličanosti ni mogoče verjeti več niti v prihodnost. Takrat pa se je bliskalo na vse strani. Šlo je zares.

Iskrena zavezanost, ki jo izkazuje avtor, je navsezadnje že kar ganljiva, tako kot je prepričljivo ozračje pritiska v nerešljivi situaciji, ko je vse, kar človek reče, mogoče zlorabiti ali vsaj usodno narobe razumeti, kadar koli obrniti proti njemu samemu, in to z nameni, ki jih morda niti ne sluti. Danes, ko je politika kar najbolj vulgarno zalizana zgolj še s profitom in čvekanjem o gospodarski rasti, ko vsi politiki zvenijo hinavsko in nam servirajo tako omledne programe, da se nam jih niti prebirati ne da več, je smešno govoriti o ljubezni do domovine. (Naj se zaljubimo v Lidle in

Hoferje, ki so se razpasli vsepovsod, v degradirano pokrajino ali v predvolilne plakate? Morda v pritlehno samopremlevanje države, ki se opoteka od afere do afere?) Smešno in že kar zlovešče, vsakogar, ki na glas omenja domoljubje, se lahko le osumi povsem drugačnih motivov. Pri Rebuli pa zavezujoča ljubezen do domovine zveni kar najbolj naravno in to mu lahko ne le štejemo v plus, ampak ga spoštujemo kot unikum, če že ne kar za poslednjega njegove vrste. Zaradi tega je vsak njegov roman kljub napakam vredno prebrati. Šele ob tem se namreč zavemo, da živimo v pozabi pozabe. Bi bilo treba kdaj storiti kak korak nazaj? In kako dolg?